

Рівні самовдосконалення курсантів у вищому навчальному закладі МВС України

Радомський І.П.

**Завідувач кафедри фізичного виховання та безпеки життєдіяльності навча-
льно-наукового інституту права та психології НАВС**

Системні перетворення в державі та її правоохоронних органах, їх якісні зміни загострюють потребу у професійному самовдосконаленні майбутніх офіцерів-правоохоронців.

Психолого-педагогічне забезпечення підготовки фахівців системи МВС повинно містити комплекс заходів, що забезпечують виявлення, прищеплення та розвиток у майбутнього правоохоронця якостей, необхідних для оволодіння основами знань і умінь. Ставлення курсанта до навчання у період підготовки у ВНЗ МВС України визначає не тільки ефективність формування фахівця, але й, багато в чому, можливість його самовдосконалення як особистості.

Командири й науково-педагогічні працівники ВНЗ МВС України повинні мати більш широкий спектр даних про динаміку особистісних змін курсантів і слухачів. При використанні цих даних про індивідуальні особливості особистості сучасного курсанта можна проводити цілеспрямовану ефективну виховну і психокорекційну роботу щодо підготовки фахівця-правоохоронця.

Психолого-педагогічним аспектам підготовки майбутніх офіцерів приділяється значна увага (Варій М.Й, Виноград О.В., Гречко С.М., Дунець Л.М., Морозов М.О., Олійник Т.І. та ін.) На сторінках сучасної наукової літератури робиться наголос на необхідність вивчати індивідуальні якості особистості, враховувати їх у виховній роботі (Атаманчук М.О., Афонін Е.А., Воронов А.І., Гречко С.М., Дунець Л.М., Морозов М.О., Назаров В.І., Осіпов В.Б., Вернодубов М.П., Тихончук А.О. та ін.).

На кожному етапі саморозвитку особистості у ВНЗ МВС України ставлення курсантів до виконання обов'язкових завдань має свою специфіку. На початку навчання визначальними факторами прийняття та виконання навчальних завдань є

їх обов'язковість та інтерес. У подальшому підвищуються і домінують усвідомлення значення завдань для отримання особистістю певного статусу в колективі. На завершальних етапах навчання найбільш вагомим є уявлення про себе як про суб'єкта - майбутнього спеціаліста та особистості.

В результаті зіставлення виконання навчальних завдань курсантами з процесом самовдосконалення нами виділено три рівні особистісного вдосконалення.

На першому - рівні самовираження відзначається домінування виконавчої активності курсантів. На цьому рівні взаємодія курсанта з командиром чи викладачем обмежується схемою: вимога — виконання. Навчально-пізнавальна активність нестійка, ситуативна.

Провідними мотивами цього рівня активності виступають проста обов'язковість та безпосередній інтерес. Типовим стимулом для продовження навчально-пізнавальної діяльності, що не викликає інтересу, є санкція з боку командира чи викладача.

В системі взаємовідносин у колективі особи, що знаходяться на даному рівні самовдосконалення, як правило, мають низький статус, легко можуть підкоритися негативному впливу референтної групи.

На цьому рівні розвиток особистості може піти конструктивним і деструктивним шляхом. У деструктивному варіанті - це розгортання внутрішньо особистісного чи зовнішньо особистісного конфлікту, обирання засобів, що не личать гідності особистості, але можуть бути застосовані для самовираження.

У конструктивному розгортанні - це такі особистісні надбання, як здатність підкорюватися вимозі, точно виконувати інструкцію. У конструктивній лінії розвитку курсант може досягнути другого рівня — самоствердження. На цьому рівні навчально-пізнавальна активність нестабільна, детермінована зовнішньою мотивацією

Взаємодія з викладачем чи командиром концентрується у спрямовуючій активності керівника — відношенні до курсанта, який потребує підтримки, зовнішнього стимулювання, заохочення.

В системі взаємовідносин у колективі це людина, що прагне до лідерства, прагне того, щоб її поважали і демонстрували повагу.

Провідними мотивами цього рівня активності є зовнішня мотивація (одержати позитивну оцінку, викликати своїм навчанням задоволення у батьків, самоствердитися в очах колективу, "бути не гірше від інших"). В деструктивному рівні розвитку курсант може повернутися до більш нижчого відносно даного рівня - рівня самовираження, в конструктивному — до саморозвитку, вольового самоконструювання.

На вищому рівні самовдосконалення спостерігається такий рівень включення у діяльність, коли особистість власною вольовою активністю створює саму себе. Навчально-пізнавальна активність стабільна, стійка і детермінована внутрішньою мотивацією.

Взаємодія з викладачем та командиром визначається творчою активністю самого курсанта, який потребує лише загального спрямування своєї діяльності. Провідною мотивацією є задоволення від самого процесу діяльності та виконавчої дисципліни.

В системі взаємовідносин у колективі особистістю може бути обрана функція лідера, якщо вона відповідає внутрішньо психологічному складу людини. Але це може бути обраний і статус особи, що не є лідером, але користується повагою та авторитетом серед інших членів колективу.

На вищому, як і на попередніх рівнях самовдосконалення, можливі конструктивна і деструктивна лінії розвитку. В деструктивній — діяльність поглинає особистість, що може вплинути на взаємовідносини з оточенням у колективі, сім'ї тощо. Це випадок "роботомана", коли людина не живе, а функціонує, не помічає того, що відбувається поряд з нею. Людина, у даному випадку, може опинитися на більш низькому рівні самоствердження. Наступним кроком навчально-пізнавальної активності людини, що реалізує себе, є виконання діяльності за покликанням і разом з тим вона живе в гармонії зі світом і в радості повноти світовідчуття.

При виконанні навчальних завдань динаміка переходу від мотиву звичайної обов'язковості до мотивів значущості навчальних завдань для професійного і особистісного зростання, хоча і не жорстко, є пов'язаною з особливостями становлення особистості на певному курсі навчання. При зіставленні мотивів виконання

курсантами навчальних завдань достатньо чітко спостерігаються наступні тенденції. Якщо на першому етапі навчання визначальними факторами особистісного розвитку у зв'язку з навчально-пізнавальною активністю є обов'язковість, що нерідко поєднується із інтересом до виконання навчальних завдань, то на другому — першорядного значення набуває усвідомлення їхнього значення для надбання особистістю певного статусу в колективі, а на старших курсах — уявлення про себе як про суб'єкта навчально-професійної діяльності, майбутнього фахівця і особистість.

Таким чином, результати нашого дослідження показали, що у курсантської молоді формується необхідність моральних принципів, їхня дієва роль у життєдіяльності і саморозвитку. Значне місце в системі смислів загальної лінії життя має навчальна діяльність. При цьому ставлення до навчальної діяльності залежить від динамічних особливостей становлення майбутнього офіцера відповідно курсу навчання і рівня виконання навчальних завдань. Загальною є тенденція поступового зростання професійної спрямованості особистості.

Самовдосконалення особистості у вищому навчальному закладі МВС України можливе, коли враховуються особливості старшого юнацького віку, перспективи особистісного зростання як професорсько-викладацьким складом, так і самим курсантом. При цьому важливо, щоб курсантом відслідковувалися особистісні зміни від курсу до курсу, проводилося порівняння свого розвитку особистості з розвитком особистості товаришів, усвідомлювались орієнтири свого самовдосконалення. Важливо, щоб робота над підвищенням рівня своєї саморегуляції була пов'язана як з якісними характеристиками результатів навчання, так і з сутнісними характеристиками становлення особистості курсантів у колективі навчального взводу, де він вчиться. Необхідно спостерігати, у чому саме курсант прагне самовиразити себе, самоствердитися як особистість, піднятися до рівня саморозвитку у загальному процесі вдосконалення своєї особистості.